

Ranforsarea canonului interbelic în poezia religioasă a lui Daniel Sandu Tudor

Drd. Codina SĂVULESCU
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

***Abstract:** The text presents the literary evolution of Daniel Sandu Tudor, a poet with contradictory aesthetic options. He cultivated the ideologies of his time, he experimented with the literary trends in vogue (traditionalism, modernism), only to denounce them vehemently later. His criticism of his models takes sometimes the shape of fraude. He manages to overcome all the ideological challenges and to transgress the interior canon. Finally, he will settle in the area of Christian poetry, being considered today the most important Romanian hymnologist and mystic writer. In his religious hymns, the poet explores an area of almost unknown concerns in the Romanian literature of the time.*

***Keywords:** canon, hymn, mystical poetry, interwar literature, traditionalism, modernism*

Lirica interbelică se constituie într-o epocă de surprinzătoare diversitate. Ea se emancipează de mai vechile formule, se rafinează și se intelectualizează, își multiplică viziunea racordată, sincronizată cu marea poezie europeană: simbolism, avangardă, modernism, expresionism. Perioada va conserva și mai vechea direcție tradiționalistă (sămănătorism/poporanism), paradoxal înnoităși ea, diversificată prin orientarea ortodoxistă de la „Gândirea” lui Nichifor Crainic. Fie că este vorba despre poezia religioasăși mistică a lui Vasile Voiculescu, fie de lirica răzvrătirii și a revoltei a lui Radu Gyr, tradiționalismul își construiește propriul univers prin tematică, imaginar, viziune și stil.

În această atmosferă efervescentăși eterogenă se va forma și va crea controversatul și contestatul Daniel Sandu Tudor.

Debutazăîn 1925 cu volumul „Comornic”, lăudat chiar de la apariție de C. Gane, doar consemnat de G. Călinescu în „Istoria literaturii române fără a-i acorda o atenție anume. Marele critic îl include în categoria „Ortodoxiștilor”, alături de Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Vasile Voiculescu sau Paul Sterian, caracterizându-l succint și oarecum ironic: „încercând toate manierele (modernistă, ortodoxistă) cu putere de mimetism, Sandu Tudor devenise în ultimii ani un poet oficial al *Gândirii*, scriind compoziții cu pretenție de religiozitate”[Călinescu, 1941:801]

Este remarcat apoi de Nichifor Crainic și începe să colaboreze regulat la „Gândirea”. Căutările sale religioase și apropierea de Ortodoxie vor impune și viziunea lirică din această perioadă. În același timp publică și în „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Cuvântul literar-artistic”, „Mișcarea literară”, „Ritmul vremii” ș.a., reviste de orientări dintre cele mai diverse, într-o căutare înfrigurată a identității. În 1927 scrie în formă finală un poem religios „Acatistul Preacuviosului Părintelui nostru Sfântul Dimitrie cel Nou, boarul din Basarabov”, pentru care primește, în 1928, binecuvântarea pentru tipărire din partea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, însoțită de elogii.

La începutul anilor 30 se dezice de orientarea „Gândirii” și întemeiază o revistă proprie, „Floarea de foc”, ce se voia deschisă spre problemele filozofice și sociale de stânga. Va apărea până în 1936, iar în 1933 tipărește cotidianul „Credința”, ziar independent de luptă politică și socială. Împătimit al polemicii, scrie în aceste două reviste articole memorabile în care critică extremele politice și ideologice, deopotrivă cele de dreapta sau de stânga. Îi acuză deschis pe gândiriști de o religiozitate decorativă, formală, lipsită de conținut, ce devine un adevărat rezervor pentru ideologia extremei drepte. Acuză clasa conducătoare de arivism, lipsă de viziune și de patriotism sau incriminează instituțiile statului în ansamblul lor, cum ar fi școala, universitatea, pentru lipsa lor de interes privind viitorul patriei: „universitățile noastre sunt grajduri ale rușinii în care tânărul doritor de carte e schilodit sufletește” [*Credința*, An II, nr. 296-24 noiembrie 1934]. Tot în această perioadă devine membru de seamă al Asociației *Criterion*.

Mai ales în publicistică, Sandu Tudor își vădește patriotismul autentic (vorbește despre o patrie spirituală sau despre destinul european al culturii române), dar și verva polemică, ironia la adresa unei lumi prost alcătuite, bolnave de ideologii care au mutilat-o (în colecția *Credința* se găsesc articole despre dezordinea românească, jefuirea sufletelor sau trădarea românilor). Articole ca „Patria spirituală” sau „Dorul românesc” sunt elocvente. Dezaprobă naționalismul de tip fascist, desconsideră antisemitismul, găsește burghezia drept clasa responsabilă pentru decăderea spirituală a omului, pentru erodarea valorilor tradiționale, pentru criza sistemică a societății contemporane lui despre care afirmă „suntem așa cum nu s-a mai pomenit nici în epocile de mare decadență istorică” [*Credința*, An IV, nr. 642-21 ianuarie 1936]. Scârbit de derapajele drepte și refuzând orice fel de înregimentare politică, se apropie totuși de stânga, o stângă pe care o închipuie similară cu umanismul creștin. În 1942

este arestat de către Siguranță, împreună cu alți scriitori de stânga, și închis la Târgu-Jiu. „O gândire de tip anarhist? Sau marxist? Sau o judecată venită din zona unui existențialism creștin prezent și în România interbelică, într-un moment când cadrele convențional consacrate ale veacului își vedeau neputința?” [Rădulescu, 2008:28]

Odiseea devenirii sale continuă. În 1945 este primit ca frate la mânăstirea Antim din București, unde va fonda gruparea *Rugul Aprins*. Este vorba despre un grup de studiu format din intelectuali și scriitori de prestigiu: Ion Marin Sadoveanu, Alexandru Mironescu, Paul Sterian, Anton Dumitriu, Vasile Voiculescu, Dumitru Stăniloae, Constantin Joja etc. Mișcarea a fost considerată unanim „un moment de renaștere filocalică românească”, întrucât se manifesta critic la adresa canoanelor momentului, se delimitează de maladiile spiritului modern cum ar fi raționalismul sau materialismul. Ea caută în rugăciune și în meditație salvarea, modelul propus fiind unul soteriologic, posibil numai prin cultură și spiritualitate.

Incomod pentru autorități, *Rugul Aprins* este scos în afara legii, iar liderii ei sunt arestați. Sandu Tudor este trimis pentru trei ani la canal, eliberat în 1952; se va retrage în cele din urmă la schitul Rarău, după ce va fi hirotonit și călugărit cu numele Daniel. Este din nou arestat în 1958 împreună cu ceilalți membri ai grupării. Vor fi judecați cu toții în procesul „Lotul Teodorescu Alexandru și alții”. Ieroschimonahul Daniel este condamnat la 25 de ani de închisoare. Moare în temnița de la Aiud în noiembrie 1962.

În a doua parte a vieții poetul Sandu Tudor renunță la polemici, la opțiuni ce par mereu contradictorii și scrie numai poezie religioasă. Își asumă un mod de viață și unul de expresie, situându-se într-o zonă a nonesteticului. Poezia religioasă proclamă prin însăși esența ei absența frumosului artistic, care trebuie să se regăsească în zona extazului mistic, purificator, al întâlnirii cu Dumnezeu. Criteriul estetic pur pălește în fața imnografului interesat de poezie ca rod al harului, ca izvor și scop al transcendenței, interesat de poezia-rugăciune.

Ultimele texte se înscriu în această arie de preocupări. Ele sunt: „Acatistul Sfântului Ioan Bogoslovul”, „Acatistul Sfântului Sfințitului nostru Calinic Cernicanul”, „Imn Acatist la Rugul Aprins al Născătoarei de Dumnezeu” sau „Hrisovul clipelor”.

Acatistul este un imn liturgic în timpul căruia este interzisă așezarea. Modelul, arhetipul este Acatistul Bunevestiri, cântat/recitat în seara celei de-a cincea vineri a Postului Paștelui. Toată imnologia bizantină ortodoxă este o teologie care mărturisește adevăruri de credință

hristologice sau mariologice. Orice imn acatist este și un mic tratat de mistică sau o scară, un mijloc de contemplație a adevărilor divine. Are o structură complexă: 24 de strofe cuplate în 12 dublete precedate de două imne, câte un icos și un condac. Văzute ca o scară cu 24 de trepte, strofele cuprind trei octave ale ascensiunii duhovnicești: despățimirea, iluminarea și unirea mistică cu Dumnezeu sau îndumnezeirea. Cele trei octave pot fi văzute și descrescător: curăția, statornicia și rodirea deplină. Construcția este monumentală, simfonică, o unire de înțeleșuri mistice și muzicale, cu trei feluri de imnuri, cu un ritm ce crește și se repetă. Structura fixă este următoarea: un condac, o scurtă rugăciune, un icos care se încheie cu un cântec de slavă. Deși închis în tiparul unui canon religios rigid, e desăvârșit din punct de vedere tematic și formal. „Este de fapt o rugă destinată unei transformări ontologice, pentru că izvorăște din cămara sufletului unui ascet care a pus în slujba actului creator toate resursele lirice ale ființei sale” [Paraschiv, 2012:36]

Imnul Acatist al Rugului Aprins propune o noua imnografie cu nimic mai prejos de cea a marilor melozi ai Patristicii orientale sau occidentale :

„ Cine este Aceasta, ca zorile de albăși curată?
E Împărăteasa rugăciunii, e rugăciunea întrupată.
Stăpână Porfirogeneta și Doamnă a dimineții,
Logodnica Mângâietorului, Preschimbător al vieții,
Spre Tine, noi alergăm, arși, mistuiți de dor.” [Daniil, 2009:149]

Versul care se repetă după fiecare icos al acatistului este: „Bucură-te, Mireasă, urzitoare de nesfârșită rugăciune!” În acest vers este conținută chintesența teologiei Rugului Aprins. Imaginea Mariei ca mireasă veșnică și ca veșnică rugătoare pentru neamul omenesc este imaginea arhetip în Vechiul Testament, care va fi întregită prin alte atribute ale Maicii lui Dumnezeu în Noul Testament.

Nu întâmplător Sandu Tudor a fost comparat cu Sfântul Ioan al Crucii sau cu Sfântul Simeon Noul Teolog. De altfel, el însuși își definește creația folosind un termen propriu, și anume „icoana imnologica”.

Epilogul poate fi citit ca o adevărată introducere în învățătura despre rugăciunea inimii, iar „Cartea muntelui” și „Apocalipsa lui Ioan. Numai argument de predoslovie” sunt adevărate tratate de mistică isihastă în care autorul vorbește despre înnoirea ființei umane și despre efectele prezenței lui Dumnezeu în om.

O altă lucrare excepțională este „Hrisovul clipelor”, compusă în 1958. Are 24 de cânturi semnificând cele 24 de ore ale unei zile, după cum precizează autorul însuși:

„Hrisovul e scurt;
Îi numai atât
Cât se poate scrie
De-o noapte și-o zi.
Că măscăriciul, mireasa și ferentarul
Au trecut hotarul, călări,
Pe cărări știute hoțește” [Daniil, 1999:79]

Tristețea specială a poemului nu poate fi redată decât de un singur instrument muzical-cobuzul, luat ca simbol. Poemul este în fond o parabolă despre călătoria omului prin momentele esențiale ale vieții circumscrise prin sintagma „hrisovul clipelor”. În expunerea temei poetul explică: „Viața obișnuită e romanul real; banal trăită, e numai realism romantic sau pur romantism, risipit de prisos. Concentratăși trăită simplu, în clipe, viața se descoperă cu adevărat legenda și aventura unice, vitale, în înțelesul lor profund și major”. [Daniil, 1999:65-66]

Nicio profesiune de credință nu i s-ar fi potrivit mai bine poetului ce parcurge drumul de la „Floarea de foc” la „Rugul Aprins” și de la Athos, prin Antim și Rarău, până în zarca Aiudului. Sunt treptele maturizării sale literare și duhovnicești.

Daniel Sandu Tudor e un poet cu un destin de excepție, semnificativ totuși pentru o anumită categorie de intelectuali de la mijlocul secolului XX. El „se desparte de ideologiile lumii acesteia când le vede preschimbate în idoli avizi de jertfe”, „depășește etic marile ispite ale veacului, chiar dacă vremelnice le creditează” și „abordează critic principiile și canoanele modernității” [Rădulescu, 2008:32-33]

BIBLIOGRAFIE

- Călinescu, George, < Istoria Literaturii Române >, București, editura Semne, 2003, ediția facsimil, editura Fundația Regală pentru Literaturăși Artă, 1941
Crohmălniceanu, Ov.S., < Literatura românăîntre Cele Două Războaie Mondiale >, București, editura Minerva, 1974
Daniil de la Rarău, Ieroschimonahul (Sandu Tudor), <Acatiste>, București, editura Christiana, 2009
Mîcu, Dumitru, <Literatura română la începutul secolului XX>, București, Editura pentru Literatură, 1964

Paraschiv, Cleopa, <Starețul Daniil de la Rarău și Rugul Aprins>, Făgăraș,
editura Agaton, 2012

Rădulescu, Mihai, <Rugul Aprins - de la Antim la Aiud>, București, editura
Proxima și Sfânta Mânăstire Antim, 2008, ediția electronică

Tudor, Sandu, <Universalism românesc>, București, editura Eikon, 2016